

124. *Afferuntur varia hujus exempla.* — *super*, quod etiam factum procuratoris prædicet domino, nisi fines mandati excedat: desumitur ex c. *Cum olim*; Abbas, 32, de *Offic. deleg.* et c. *Cum olim*, 7, de *Causa possess. et propriet.* et cit. l. *Si procurator*, C. h. t. cum similibus. Unde impetratio suspecti iudicis per procuratorem facta, præjudicat domino, adeo, ut hic eum amplius recusare non valeat, arg. c. *Cum Colim*, de *ausa possess. et propriet.*

25. *An etiam confessio, aut error procuratoris noceat domino.* — Rursus confessio, imo et error procuratoris, nocet domino; ut c. *Suborta*, 21, de *Sentent. et re iudicat.* et notat Glossa ibid. §. *Per confessionem*. Quod intellige, nisi dominus illam revocet, probando errorem sui procuratoris, arg. cap. ult. de *Confessis*, et notat Abbas in cit. cap. 1, n. 31, *Ut lite non contestata*; aut nisi procurator ultro, et absque ulla necessitate, fateatur intentionem actoris: nam confessio voluntarie, ac sine necessitate facta, censetur potius donatio seu renuntiatio juris, qualis sine speciali mandato per procuratorem fieri nequit; ac proinde talis confessio non nocet domino, arg. l. *Certum*, § *Sed an*, ff. de *Confessis*, et docet Abbas, ubi supra, n. 29. Sed de confessione procuratoris plura l. II, tit. XVIII, de *Confessis*, § 4, n. 90 et seqq.

126. *Quid dicendum de erroribus advocatorum?* — Cæterum loquendo de erroribus advocatorum, qui non sunt simul procuratores, jure certum est, quod error advocati suo clientulo non noceat, nisi is præsens fuerit, et in continenti (hoc est, intra triduum) non contradixerit, neque post sententiam appellaverit, l. ult. C. de *Errore advocat.* Nam si præsens erat suus clientulus, nec contradicebat, dicta ab advocatione perinde habenda sunt, ac si ab ipsis dominis litium dicerentur, l. I, C. eod.

127. *Notabilis objectio, ac declaratio conclusionis.* — Dices. In l. un. § *Si procurator*, ff. *Si quis ius dicenti*, etc. expresse dicitur: «Si procurator tuus, vel tutor, vel curator, jus dicenti non obtemperaverit, hoc edicto ipse punitur, non dominus, vel pupillus;» ergo contumacia procuratoris non videtur nocere domino. Accedit textus apertus in l. *Ignorantis*, 49, ff. h. t. ibi: «Ignorantis domini conditio deterior per procuratorem fieri non debet.» Atque ut habet reg. 22: jur. in 6 «Non debet aliquis alterius odio prægravari.» Quin potius peccata suos auctores tenere de-

bent, c. *Quæsit*, De *his quæ fiunt a major. part. capit.* cum similibus; ergo. Resp. textum in cit. l. un. § *Si procurator*, et alia hujusmodi jura potissimum velle, quod negligentia, seu dolus procuratoris, non præjudicet domino quoad ea, quæ sunt extrinseca, seu non concernentia processum judicialem, ut puta quoad pœnam seu impositionem mulctæ, adeo, ut dominus principalis non sit puniendus ob culpam a suo procuratore commissam: non tamen negare, quin negligentia, vel dolus procuratoris noceat suo domino quoad ea, quæ recipiunt processum iudicii; prout volunt jura, n. 124 et seqq. allegata, et post Innocentium in cap. 1, *Ut lite non contestata*, etc. notant Abbas, ibid. n. 16, et Bartolus, ubi supra, n. 2, qui hanc materiam fusius declarant.

128. *Contra procuratorem negligentem, aut dolosum, competit domino actio mandati directa.* — Ad l. *Ignorantis*, et alios textus juris dicitur, hoc sufficienter salvari ex eo: quia contra procuratorem negligentem, aut fraude, dolo seu culpa sua quid indebitum gerentem, competit domino principali remedium ordinarium, videlicet actio mandati directa ad recuperandum damna et interesse; prout constat ex cit. l. *Si procurator*, 40, C. h. t. cum concordantiis supra n. 110 et 111 adductis, et notat Abbas loc. cit. n. 22; et Gailus l. I. *Practic. observat.* 44, n. 4, cum aliis. Atque ad hoc indicandum notanter n. 117 in conclusione additum fuit: «Quamvis si quid fraude, dolo aut culpa procuratoris.» etc.

129. *Et si procurator non est negligens solvendo, conceditur restitutio in integrum domino petenti.* — Quod si vero procurator negligens solvendo non sit, atque ideo dominus principalis damna et interesse ab eo via actionis recuperare nequeat; tunc restitutio in integrum domino petenti ex æquitate concedenda est, arg. l. *Et eleganter*, § *Si dolo*, ff. de *dolo malo*, et l. ult. § 1, ff. de *eo, per quem factum est*, etc. atque notat Glossa in c. *Cum venisset*, §. *Restitutumus*, De *in integrum restitut.*; Abbas ubi supra, n. 16; Gailus cit. observat. 44, num. 6, et alii. Siquidem restitutio in integrum ex quacumque justa causa conceditur, l. I. ff. *Ex quibus causis majores*, etc.

§ VI.

DE CESSATIONE, AC REVOCATIONE OFFICII PROCURATORIS.

130. *Quinque potissimum modis finitur officium procuratoris.* I. *Revocatione.* II. *Renuntiatione.* — Quæritur I. Quibus modis generatim finiatur officium procuratoris? Resp. Potissimum quinque. I. *Revocatione.* II. *Renuntiatione*, sive mutuo consensu utriusque principalis, constituentis videlicet, et constituti procuratoris: sed de his duobus modis plura speciatim in progressu.

31. III. *Finita instantia iudicii.* *Procurator succumbens tenetur appellare, vel domino denunciare.* — III. Expirat officium procuratoris finita instantia iudicii: hoc est, post latam sententiam definitivam. Quamvis enim procurator, contra quem lata est sententia, possit et debeat ab ea appellare, vel saltem (si justa causa excusetur) tempestive domino denunciare, ut ipsemet ad beneficium appellationis convolare possit: nihilominus appellationem prosequi non tenetur invitus, sique tunc censetur expirare officium ipsius. Textus est in c. *Non injuste*. 14. h. t. et l. *In vitus*. 17. C. eod. atque amplius declarat Glossa ibidem.

132. IV. *Per mortem domini re integra.* — IV. Cessat officium et potestas procuratoris per mortem domini ipsum constituentis, si hic moriatur re integra: alias secus. Et desumitur hoc ex § *Recte*. Instit. *Mandati*. et l. *Inter causas*. § 1. ff. *Mandati*, ubi dicitur, quod morte mandantis re integra solvitur mandatum: si tamen propter ignorantiam mortis impletum est, quod mandabatur competit actio utilitatis, ne justa ignorantia culpam damnum afferat.

133. *Nisi dominus pro sciente et non contradicente procuratore caverit.* — Limitatur istud quoad priorem partem in casu, quo dominus adhuc vivens, sciente, et non contradicente procuratore, pro ipso cavit, seu satisdedit. Nam talis satisfactio facit, ut mandatum etiam re integra morte domini non finiatur: secus si sit facta pro ignorante, vel contradicente, per textum notabilem in l. *Si defunctus*. 15. ff. h. t. et notat Bartolus ibid. et Abbas c. *Mandato*. n. 6. h. t.

34. *Quod, si dominus moriatur re non integra?* — Limitatur idem quoad alteram partem in casu Clement. ult. h. t. ubi pontifex declarat, quod procurator a prælato, vel rectore, aut quocumque beneficiario, pro Ec-

clesia vel beneficio constitutus, per mortem constituentis revocetur etiam quoad negotia jam cœpta, sique re non existente integra. Ratio autem hujus specialitatis est, tum quia mortuo prælato vacat Sedes: atqui Sede vacante nihil debet innovari, cap. 1. *Ne Sede vacante*, etc., tum quia procurator, sive in sive extra iudicium, solum agit pro domino, ejusque nomine, l. I. ff. h. t. atqui in beneficiis non adest post mortem prælati, cujus nomine agat: siquidem per mortem prælati extinguitur titulus prælationis quoad effectum; neque est, in quem statim jure hæreditario titulus ejusmodi transeat: prout tamen fit in civilibus, ubi proin per hæredem cœpta negotia debent consummari, sique re non integra procurator nomine hæredis agere, seu administrare potest.

135. V. *Per mortem ipsiusmet procuratoris.* — V. Procuratoris officium finitur per mortem ipsiusmet procuratoris: sive dein res sit integra, l. *Si quis alicui*. § *Morte quoque*. ff. *Mandati*; sive desierit esse integra. Nam hoc officium non transit ad hæredes, cum videatur esse electa industria personæ. Pirhing h. t. n. 112. post Wessenbecium. ff. h. t. n. 11.

136. *Procurator tum judicialis, tum extrajudicialis, re integra libere a domino revocatur: secus re non integra, nisi subsit causa.* — Quæritur II. Utrum procurator semel constitutus, libere possit revocari, quibusque modis ejus revocatio fiat? Resp. I. Procurator tum judicialis, tum extrajudicialis, re integra libere a domino potest revocari: non item, postquam res desivit esse integra, sed tunc ad ejus revocationem requiritur justa et legitima causa. Ita in re communis. Et merito: nam re integra nihil interest procuratoris, quod revocetur; bene tamen, si res non amplius sit integra: quia tunc aut damnum pateretur ratione jam factarum expensarum, aut ob subsequentem revocationem periculum famæ incurreret.

137. *Procurator tum judicialis, tum extrajudicialis, re integra libere a domino revocatur: secus re non integra, nisi subsit causa.* — Id ipsum probatur inductione. Loquendo siquidem de procuratore judiciali, seu ad litem constituto, textus est expressus in c. *Quamvis*. 2. h. t. in 6. ubi decisum habetur, quod procurator ante litem contestatam, etiam sine causa, libere a dominio revocari possit; non item postea sine causa rationabili (nam per contestationem litem procurator fit dominus

ejus, cap. i. h. t. in 6.) quanquam dominus una cum eodem procuratore, sive ad hunc exstimulandum, sive ad supplendum, si hic forsitan quidpiam omitteret, suæ causæ adesse nequiquam prohibeatur, prout ibidem subjungitur. Concordat textus in l. *Post litem*. 17. ff. h. t. ubi additur, post litem contestatam non posse mutari procuratorem « nisi causa prius cognita : » adeo, quod necesse sit, ut iudex de causa antea cognoscat, et procuratorem revocandum citet, et audiat, num forte ipsius intersit non revocari mandatum. Engel, h. t. n. 48; Gailus l. I. *Practic. observat.* 46. n. 9.

138. *Res integra, seu mandatum integrum, quamdiu dicatur?* — Loquendo autem de procuratore extrajudiciali, seu ad negotia constituto, idem patet ex l. *Si procuratorem*. § *Mandati actio*. ff. *Mandati*. et § *Recte*, Instit. *de Mandato*. In quo posteriori loco Glossa notanter inquit, quod tamdiu « mandatum » dicatur esse « integrum, » quousque censeatur interesse mandatarii, sive procuratoris : ut puta, si mandata emptione is arrhas jam dederit, vel se obligaverit, aut alia præparamenta fecerit, sine quibus principale negotium expediri non potest. Tunc enim, si procurator, sive mandatarius absque ulla causa revocaretur, jam hoc ipso damnum sustinere cogeretur absque sua culpa; quod iniquum est. Concordat alia Glossa in Clem. ult. §. *Pro Ecclesia*. h. t. dicens, quod dicatur « Res integra, » in judiciis, ante litem contestationem; in negotiis, antequam quis fecerit præparamenta.

139. *Causæ justæ revocandi procuratorem re non integra, quæ?* — Porro causæ legitimæ revocandi procuratorem etiam re non integra, recensentur in cit. c. *Quamvis*. 2. h. t. in 6. videlicet : Si procurator fiat domino principali inimicus, vel suspectus; aut ejus adversario affinitate jungatur, vel hæres istius efficiatur : aut si religionem ingrediatur, sive in longinquum peregrinetur; seu ipsum ægritudine, aut vinculis detineri contingat; ac generaliter, quoties alia rationabilis causa subest, propter quam merito sit revocandus. Concordat textus in l. *Procuratoribus*. C. h. t.

140. *Procurator potest revocari dupliciter, expresse et tacite.* — Resp. II. Procurator ipsumque mandatum procuratorium potest revocari dupliciter, expresse videlicet et tacite. Ita Zoesius, h. t. ff. n. 20. et communis. « Expresse » quidem revocatur, quando dominus revocans utitur verbis expressis, aut

scriptura dictam revocationem clare exprimente : quodlibet enim horum sufficit. Quinimo potest dominus revocare mandatum, etiamsi jurasset non revocare; licet fiat perjurus. Glossa in cap. ult. §. *Revocatus* h. t. in 6.

141. *Prior procurator an revocetur per constitutionem secundi?* — « Tacite » revocatur prior procurator, per constitutionem secundi l. *Si quis cum*. 31. § fin. ff. h. t. et c. *Non in juste*. 14. h. t. Nisi constituens exprimat se nolle per hoc revocare primum, arg. l. *Si pluribus*, ff. *de Legat.* 1. ac notat Vivianus in *Rationali*, cap. vi, § 1. h. t. in 6.

142. *Ac per hoc quod dominus superveniens ipsemet causam tractet?* — Insuper tacite censetur revocari procurator, quando eo simpliciter constituto, postea ipsemet dominus supervenit, et causam tractat, nisi protestetur, se nolle eundem procuratorem revocare, aut ex aliis conjecturis istud appareat. Textus est in c. *Si quem*. 8. h. t. in 6. Secus dicendum de illo procuratore, qui non simpliciter est constitutus, sed solum sub clausula, « Quoties dominum abesse contigerit : » nam talis manet procurator domino absente, licet dominus præsens causam per se ipsum tractaverit; prout ibidem habetur decisum. Quod si vero dominus causam per se ipsum non tractet, sed solum eidem adesse velit, sive ad extimulandum procuratorem, sive ad videndum, an omnia recte agantur, non idcirco revocari procuratorem, clare colligitur ex c. *Quamvis*. 2. h. t. in 6.

143. *Mutuo consensu domini, et procuratoris, cessat hujus officium.* — Quæritur III. Quæ ratione officium procuratoris finiatur renuntiatione, seu mutuo principalium consensu? Resp. I. Certum est, quod mutuo consensu principalium, videlicet domini constituentis, et procuratoris constituti, cesset mandatum procuratorium, atque ipsius procuratoris officium. Patet hoc ex l. *Mutari*. 24. ff. h. t. juncta Glossa ibid., tum ex cap. i. *de Reg. jur.* ibi : « Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur. » Verum difficultas restat, quid juris, si alterutra pars sit invita. Et quidem, quid sit dicendum in casu, quo procurator est invitus, nec vult revocari, patet ex præcedenti quæstione : loquendo autem de casu converso.

144. *Invito domino non potest procurator post susceptum mandatum suo officio renuntiare.* — Resp. II. Nequit procurator suscepto semel mandato legitime constitutus, pro suo libitu,

atque invito principali constituto renuntiare; nisi ex justa causa, et accedente iudicis auctoritate. Ita communis. Et merito, quia mandatum suscipere, cuilibet liberum est : susceptum autem est consummandum, nisi justa causa intercesserit, § *Mandatum*. Instit. *de Mandato*. Concordat textus in l. *Invitus*. 17. C. h. t. ubi dicitur, quod invitus procuratorem suscipere nemo cogatur, sed fidem susceptam implere sufficiat. Et l. *Filiusfamilias*. § *Procuratorem*. ff. eod. ubi procurator ad litem suscipendam rite constitutus, cogitur iudicium suscipere. Accedit ratio, quia alioquin dominus cogeretur detrimentum sustinere, si procurator rite constitutus posset pro libitu, et absque ulla data causa, officium renuntiare.

145. *Nisi subsit justa causa; et qualis?* — Additur notanter, « nisi ex justa causa. » Nam hac subsistente, ac probata, potest procurator renuntiare suo officio, etiam invito domino principali; petendo videlicet coram iudice exonerationem ab officio suo, l. *Filiusfamilias*. § *Procuratorem*. una enumerantur. LL. seqq. ff. eod. Ubi etiam hujusmodi causæ enumerantur. Et sunt imprimis capitales inimitiæ inter ipsum procuratorem, et dominum subortæ. Deinde, si dignitas accesserit procuratori, aut is reipublicæ causa abfuturus sit, seu necessariam peregrinationem suscipiat : item si infirmitate impediatur, quominus susceptum procuratoris officium ulterius exequatur, et hujusmodi; quæ erunt arbitrio iudicis dijudicanda, estque in simili dictum supra n. 139.

146. *Atque iudicis auctoritas accedat.* — Additur ulterius, « et accedente iudicis auctoritate. » Quia ubi dominus principalis simplicem procuratoris renuntiationem, in vel extra iudicium factam acceptare recusat : tunc procurator, cupiens a suo officio exonerari, debet a iudice petere citationem ad videndum se exonerari : et facta citatione partis, seu domini constituentis legitimam suæ renuntiationis causam allegare, de qua iudex saltem summarie cognoscat, eaque probata procuratorem a suo officio exoneret. Gailus lib. I. *Practic. observat.* 46, n. 2.

§ VII.

DE GESTIS PER FALSUM SEU REVOCATUM PROCURATOREM, AC INTIMATIONE SUE REVOCATIONIS.

147. *Falsi procuratoris exceptio potest semper objici, ac per hanc gesta ejus redduntur inva-*

lida. — Quæritur I. Utrum gesta per falsum, seu revocatum procuratorem, sint valida? Resp. I. « Falsi procuratoris exceptio, non solum ante sententiam, verum etiam postea potest objici, utpote qua probata iudicium nullum et nullius momenti controversiæ reputantur. » Ita loquitur pontifex in c. *In nostra*. 4. § fin. h. t. Unde clarum est, quod gesta falsi procuratoris, seu revocati, per exceptionem partis adversæ prorsus reddantur invalida. Concordat textus in l. *Licet*, in principio. 24. C. h. t. ubi pariter exceptio falsi procuratoris reddit iudicium retro nullum, et potest quocumque opponi.

148. *Idque exemplificatur.* — Sic in c. *Ex insinuatione*. 3. h. t. sententia lata cum procuratore revocato, et de hoc certificato, non præjudicat domino; quinimo sententia retractatur. Similiter rescriptum a procuratore revocato, et de hoc certificato impetratum non valet, neque processus vel sententia lata per illud : ut c. *In nostra*. 4. h. t. et c. *Ex parte decani*. 33. *de Rescriptis*.

149. *Secus, si nemo contra ejus gesta excipiat.* — Dicitur notanter in conclusione, « Falsi procuratoris exceptio. » Si enim nec dominus, ejus est quasi procurator, neque adversarius ipsius contra hujusmodi procuratorem excipiat, rata erunt gesta per ipsum; idque de communi consensu partium. Prout in simili rescripta justitiæ per subreptionem, etiam dolosam, non vitiantur ipso jure, sed dumtaxat ope exceptionis, arg. c. *Si autem*. 9. et c. *Plerumque*. 23. *de Rescriptis*. § 7, n. 170 et 172.

150. *Ratihabitio confirmat iudicium agitatum cum falso procuratore.* — Accedit textus notabilis in l. *Licet verum*. 56. ff. *de Judiciis*. ubi dicitur : « Et si quis, cum procurator non esset, litem contestatus sit, deinde ratum dominus habuerit, videtur retro res in iudicium recte deducta. » ubi Bartolus in Summario inquit : « Ratihabitio retrotrahitur, et confirmat iudicium agitatum per falsum procuratorem. »

151. *Dummodo hic non aliunde fuerit inhabilis et tale officium.* — Intellige de illo, qui non erat procurator ex defectu mandati, seu consensus domini, poterat tamen esse : secus enim, si aliunde erat inhabilis ad officium procuratoris exercendum. Licet enim ratihabitionem retrotrahi, et mandato non sit dubium comparari, juxta reg. 10 juris in 6. nihilominus ea supplet solum defectum consensus, non autem alios defectus.